

ШЛЯХ ДО ВІЙНИ

США намагалися переконати союзників і Зеленського щодо ризику вторгнення з боку Росії

Президент Байден, Володимир Путін і Володимир Зеленський.
(Емілі Сабенс/The Washington Post; Олександр Земляниченко/
AFP/Getty; Деметріус Фрімман/The Washington Post;
Енді Бьюкенен/AFP/Getty; iStock)

I

Сонячного жовтневого ранку провідні керівники розвідки, збройних сил та дипломатії країни зібралися в Овальному кабінеті на термінову нараду з президентом Байденом. Вони принесли з собою надсекретний аналіз розвідданих, складений на основі нещодавно отриманих супутникових знімків, перехоплених повідомлень та інформації від людських джерел, який свідчив про військові плани президента Росії Володимира Путіна щодо повномасштабного вторгнення в Україну.

Протягом кількох місяців чиновники адміністрації Байдена з обережністю спостерігали, як Путін зосереджував десятки тисяч військових і вишиковував танки та ракети вздовж кордонів України. З наближенням кінця літа Джейк Салліван, радник з питань національної безпеки, зосередився на зростаючому обсязі розвідданих, пов'язаних із Росією та Україною. Він організував зустріч в Овальному кабінеті після того, як його власні думки еволюціонували від невизначеності щодо намірів Росії до занепокоєння, що він був надто скептичним щодо перспектив військових дій, і аж до тривоги.

Ця нарада була однією з кількох зустрічей, які чиновники проводили щодо України тієї осені – іноді збираючись меншими групами – але вона вирізнялася детальною розвідувальною картиною, яку було представлено. Байден і віцепрезидент Гарріс зайняли місця в кріслах перед камином, тоді як держсекретар Ентоні Блінкен, міністр оборони Ллойд Остін і генерал Марк А. Міллі, голова Об'єднаного комітету начальників штабів, приєдналися до директорів національних розвідувальних служб та ЦРУ на диванах навколо журнального столика.

Отримавши від Саллівана завдання підготувати вичерпний огляд намірів Росії, вони повідомили

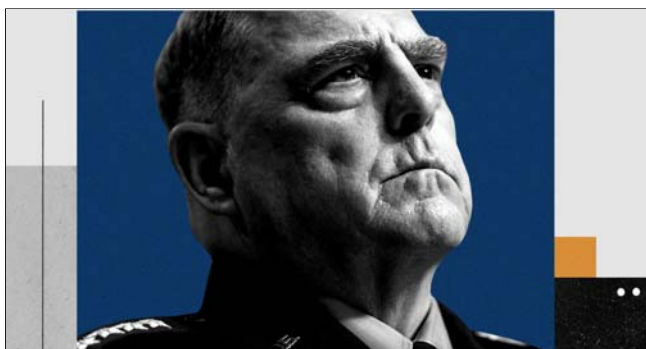
Байдену, що розвіддані щодо оперативних планів Путіна, у поєднанні з триваючим розгортанням військ уздовж кордону з Україною, свідчать про те, що всі складові для масштабного наступу вже на місці.

За словами американських чиновників, розвідспільнота США проникла в численні ланки політичного керівництва Росії, розвідувального апарату та збройних сил – від вищого керівництва до передової.

Військові плани Путіна, набагато радикальніші, ніж анексія Криму Москвою у 2014 році та підбурювання сепаратистського руху на сході України, передбачали захоплення більшої частини країни.

Використовуючи карти, встановлені на мольбертах перед бюро Resolute Desk, Міллі показував позиції російських військ та українську територію, яку вони мали намір захопити. Це був план вражаючої зухвалості, який міг становити пряму загрозу східному флангу НАТО або навіть зруйнувати післявоєнну архітектуру безпеки Європи.

Поки Байден вивчав брифінг, він, який обійняв посаду, пообіцявши не втягувати країну в нові війни, був рішуче налаштований на те, що Путіна потрібно або стримувати, або протистояти йому, і що Сполучені Штати не повинні діяти самостійно. Однак НАТО було далеко не єдиним у тому, як поводитися з Москвою, а довіра до США була слабкою. Після катастрофічної окупації Іраку, хаосу, що настав після виведення американських військ з Афганістану, та чотирьох років спроб президента Дональда Трампа підірвати альянс, було далеко не певно, що Байден зможе ефективно очолити відповідь Заходу експансіоністській Росії.

Генерал Марк А. Міллі, голова Об'єднаного комітету начальників штабів. (Емілі Сабенс/The Washington Post; Джабін Бомсфорд/The Washington Post; iStock)

Україна була проблемною колишньою радянською республікою з історією корупції, і відповідь США та союзників на попередню російську агресію там була невизначеною та розділеною. Коли почнеться вторгнення, українцям знадобиться значна нова зброя для самозахисту. Занадто мало може гарантувати перемогу Росії.

Але занадто багато може спровокувати прямий конфлікт НАТО з ядерною Росією.

Ця розповідь, у раніше неопублікованих деталях, проливає нове світло на важкий шлях відновлення довіри до США, спробу збалансувати секретність розвідувальних даних з необхідністю переконати інших у їхній правдивості, а також на виклик визначити, як найпотужніший військовий альянс у світі допоможе не зовсім ідеальній демократії на кордоні з Росією протистояти нападу без жодного пострілу НАТО.

Перша стаття з серії, що досліджує шлях до війни та військову кампанію в Україні, складена на основі глибоких інтерв'ю з більш ніж трьома десятками високопосадовців США, України, Європи та НАТО про глобальну кризу, кінець якої ще належить визначити. Деякі говорили на умовах анонімності, щоб обговорити конфіденційну розвідувальну інформацію та внутрішні обговорення.

Кремль не відповів на неодноразові запити про коментарі.

Коли Міллі того жовтневого ранку викладав розстановку сил, він та інші підсумували наміри Путіна. «Ми оцінюємо, що вони планують здійснити значну стратегічну атаку на Україну одночасно з кількох напрямків».

Згідно з розвідувальними даними, росіяни мали наступати з півночі, по обидва боки Києва. Одна сила мала рухатися на схід від столиці через українське місто Чернігів, а інша мала обійти Київ із заходу, просуваючись на південь з Білорусі через природний проміжок між «зоною відчуження» на покинутій Чорнобильській атомній електростанції та навколишніми болотами. Атака мала відбутися взимку, щоб тверда земля зробила місцевість легкопрохідною для танків. Сформувавши кліщі навколо столиці, російські війська планували захопити Київ за три-чотири дні. Спецназ, їхній спецпідрозділ, мав знайти та усунути президента Володимира Зеленського, убивши його, якщо необхідно, та встановити маріонетковий уряд, дружній до Кремля.

Окремо російські війська мали наступати зі сходу та пройти через центральну Україну до річки Дніпро, тоді як війська з Криму мали захопити південно-східне узбережжя. Ці дії могли тривати кілька тижнів, як передбачалося в російських планах.

Після зупинки для перегрупування та переозброєння, вони мали просунутися на захід, до лінії північ-південь, що простягається від Молдови до західної Білорусі, залишаючи на заході залишки української держави – територію, яка, за розрахунками Путіна, була населена неоправданими неонацистськими русофобами.

Сполучені Штати отримали «надзвичайні деталі» про таємні плани Кремля щодо війни, яку він продовжував заперечувати, як пізніше пояснила директор Національної розвідки Авріл Гейнс. Вони включали не лише розміщення військ, озброєння та оперативну стратегію, але й такі тонкощі, як «незвичайне та різке збільшення Путіним фінансування військових операцій на випадок надзвичайних ситуацій та нарощування резервних сил, навіть коли інші нагальні потреби, такі як реагування на пандемію, були недостатньо забезпечені», сказала вона. Це було не просто залякуванням, на відміну від масштабного розгортання російських військ у квітні, коли війська Путіна загрожували кордонам України, але ніколи не атакували.

Деяким у Білому домі було важко усвідомити масштаб амбіцій російського лідера.

«Здавалося, що це не те, на що могла б піти раціо-

нальна країна», – сказав пізніше один із учасників зустрічі про заплановану окупацію більшої частини країни площею 232 000 квадратних миль і майже 45 мільйонами населення. Деякі частини України були глибоко антиросійськими, що викликало привид повстання, навіть якщо Путін повалить уряд у Києві. І все ж розвідка показувала, що все більше і більше військ прибуває та розміщується для повноцінної кампанії. Боєприпаси, продовольство та життєво важливі речі були доставлені до російських таборів.

Байден тиснув на своїх радників. Невже вони справді думали, що цього разу Путін, ймовірно, завдасть удару?

Так, вони підтвердили. Це правда. Хоча адміністрація протягом наступних кількох місяців публічно наполягала на тому, що не вірить, що Путін прийняв остаточне рішення, єдине, що його команда не могла сказати президенту того осіннього дня, це коли саме російський президент натисне на курок.

Директор ЦРУ Вільям Дж. Бернс, який був послом США в Москві та мав найбезпосереднішу взаємодію з Путіним серед усіх в адміністрації Байдена, описував російського лідера перед іншими як заціклого на Україні. Контроль над країною був синонімом путінського уявлення про російську ідентичність та владу. Точність планування війни в поєднанні з переконанням Путіна, що Україна має бути репоглинута батьківщиною, не залишала в нього жодних сумнівів у тому, що Путін готовий до вторгнення.

«Я вважав, що він налаштований досить серйозно», – сказав Бернс через кілька місяців, згадуючи брифінг.

II

Розвідувальні дані підкреслили багатообіцяючість власних слів Путіна. Трьома місяцями раніше, у липні, він опублікував есе на 7000 слів «Про історичну єдність росіян та українців», сповнене образ та сумнівних тверджень. Росіяни та українці, стверджував він, були «одним народом» – ідея, що корениться в заявах Путіна про «кровні зв'язки» – і Москву «пограбував» її власну територію хитрий Захід.

«Я впевнений, що справжній суверенітет України можливий лише у партнерстві з Росією», – написав Путін.

За кілька тижнів до появи есе Байден і Путін провели саміт 16 червня, який обидва оголосили «конструктивним». На той момент Україна була проблемою, але чиновники Білого дому вважали, що з нею можна впоратися. Коли делегація Білого дому залишала зустріч, що відбулася в Женеві, високопоставлений помічник Байдена пізніше згадував: «Ми не сіли в літак, не повернулися додому і не подумали, що світ стоїть на порозі великої війни в Європі».

Але наступна публікація Путіна «дуже привернула нашу увагу», – сказав пізніше Салліван. – «Ми почали дивитися на те, що тут відбувається, яка його кінцева мета? Наскільки сильно він збирається тиснути?» Як запобіжний захід, 27 серпня Байден санкціонував вилучення з американських запасів до України озброєння на суму 60 мільйонів доларів, переважно оборонного призначення.

До кінця літа, збираючи розвідувальні дані з кордону та з Москви, аналітики, які присвятили свою кар'єру вивченню Путіна, дедалі більше переконувалися, що російський лідер, який сам був колишнім офіцером розвідки, бачить, як вікно можливостей закривається.

Українці вже двічі повставали, вимагаючи демократичного майбутнього, вільного від корупції та втручання Москви, під час Помаранчевої революції 2004-2005 років та протестів на Майдані 2013-2014 років, що передували анексії Криму Росією.

Путін і Байден у Женеві в червні 2021 року. (Емілі Сабенс/*The Washington Post*; Брендан Сміловський/*AFP/Getty*; iStock)

Хоча Україна не є членом НАТО чи Європейського Союзу, вона поступово рухалася в західну політичну, економічну та культурну орбіту. Цей дрейф підживлював ширше обурення Путіна щодо втрати Росією імперії.

У похмурій актуарній оцінці аналітики дійшли висновку, що Путін, якому мало виповнитися 69 років, розумів, що в нього закінчується час, щоб закріпити свою спадщину як одного з найвидатніших лідерів Росії – того, хто відновив перевагу Росії на Євразійському континенті.

Аналітики заявили, що Путін розраховував, що будь-яка реакція Заходу на спробу повернути Україну силою буде великою, але обмеженою у фактичному покаранні. Російський лідер, за їхніми словами, вважав, що адміністрація Байдена була покарана принизливим виведенням американських військ з Афганістану, і хотів уникнути нових війн. Сполучені Штати та Європа все ще боролися з пандемією коронавірусу. Канцлер Німеччини Ангела Меркель, фактичний європейський лідер, залишала посаду та передавала владу неперевіреному наступнику. Президент Франції Еммануель Макрон зіткнувся з боротьбою за переобрання проти відродженого правого крила, а Велика Британія страждала від економічного спаду після Brexit. Значні частини континенту залежали від російської нафти та природного газу, які, на думку Путіна, він міг використати як клин для розколу західного альянсу. Він накопичив сотні мільярдів доларів готівкових резервів і був упевнений, що російська економіка зможе пережити неминучі санкції, як це було в минулому.

На жовтневому брифінгу, ознайомившись з новими розвідданими та аналізом, Байден «відреагував, по суті, двічі». По-перше, щоб спробувати стримати Путіна, їм «потрібно було відправити когось до Москви, щоб він зустрівся з росіянами на високому рівні та сказав їм: «Якщо ви це зробите, то ось такі будуть наслідки».

По-друге, їм потрібно було проінформувати союзників про розвідку США та залучити їх до того, що, на думку адміністрації, мало бути єдиною та суворою позицією щодо загрози санкцій проти Росії, посилення та розширення оборони НАТО, а також допомоги Україні.

Бернса відправили до Москви, а Гейнса до штабквартири НАТО в Брюсселі. Кілька місяців потому

Міллі все ще носив у своєму портфелі картки з нотатками, в яких були викладені інтереси та стратегічні цілі США, обговорені на жовтневому брифінгу. Він міг процитувати їх напам'ять.

Проблема: «Як гарантувати та забезпечувати міжнародний порядок, заснований на правилах», проти країни з надзвичайним ядерним потенціалом, «не розпочинаючи Третю світову війну?»

№ 1: «Не допускайте кінетичного конфлікту між американськими військовими та НАТО з Росією». № 2: «Стримуйте війну в межах географічних кордонів України». № 3: «Зміцнюйте та підтримуйте єдність НАТО». № 4: «Надайте Україні можливості та засоби для боротьби».

Радники Байдена були впевнені, що Україна дасть опір. Сполучені Штати, Велика Британія та інші члени НАТО роками навчали та оснащували українських військових, які стали більш професійними та краще організованими, ніж до нападу Росії на Крим та східний регіон Донбасу сім років тому. Але навчання було зосереджено майже так само на тому, як організувати внутрішній опір після російської окупації, як і на тому, як запобігти йому взагалі. Зброя, яку вони постачали, була переважно малокаліберною та оборонною, щоб її не сприймали як провокацію Заходу.

Адміністрація також мала серйозні занепокоєння щодо молодого президента України, колишнього телевізійного коміка, який прийшов до влади на величезній хвилі народної підтримки та прагнення до фундаментальних змін, але втратив публічний авторитет частково через те, що не виконав обіцянки укласти мир з Росією. 44-річний Зеленський, здається, не міг зрівнятися з безжальним Путіним.

Математика була не на користь України. Росія мала більше військ, більше танків, більше артилерії, більше винищувачів та керованих ракет, і в попередніх конфліктах продемонструвала свою готовність примушувати своїх слабших супротивників до покорі, не зважаючи на втрати цивільного населення.

Американці дійшли висновку, що Київ може впасти не так швидко, як очікували росіяни, але він впаде.

III

2 листопада Бернса супроводжували до кремлівського кабінету Юрія Ушакова, радника Путіна з питань зовнішньої політики та колишнього посла в Сполучених Штатах. Начальник Ушакова був на іншому кінці телефонної лінії та розмовляв з Бернсом з курортного міста Сочі, куди він сховався під час чергової хвилі коронавірусних інфекцій у Москві.

Російський лідер передав свої звичайні скарги на розширення НАТО, загрозу безпеці Росії та нелегітимне керівництво в Україні.

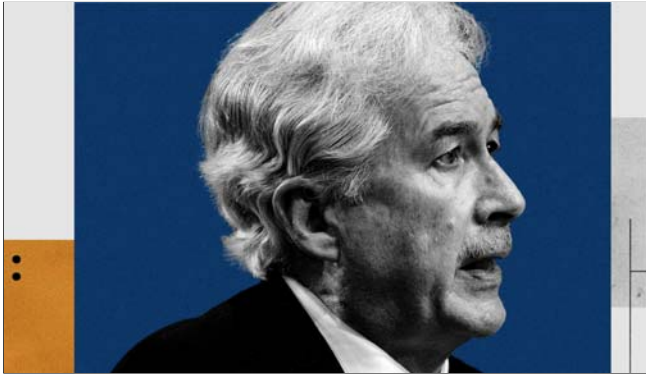
«Він дуже зневажливо ставився до президента Зеленського як політичного лідера», – згадував Бернс.

Звичайний слухати тиради Путіна за роки свого перебування в Москві, Бернс виголосив власне потужне послання: Сполучені Штати знають, що ви задумали, і якщо ви вторгнетеся в Україну, ви заплатите величезну ціну. Він сказав, що залишає листа від Байдена, в якому підтверджує каральні наслідки будь-якого нападу Росії на Україну.

Путін «був дуже суворим», – сказав Бернс. Він не заперечував розвідувальних даних, які вказували на вторгнення Росії в Україну.

Директор ЦРУ також зустрівся з іншим радником

Путіна, Миколою Патрушевим, колишнім офіцером КДБ з рідного міста Путіна, Санкт-Петербурга, який очолював Раду безпеки Росії.

Директор ЦРУ Вільям Дж. Бернс. (Емілі Сабенс/*The Washington Post*; Джабін Бомсфорд/*The Washington Post*; iStock)

Патрушев думав, що Бернс полетів до Москви, щоб обговорити наступну зустріч між Путіним і Байденом, і, здається, був здивований тим, що керівник ЦРУ прибув із попередженням щодо України.

Він майже точно повторив образи Путіна щодо історії та НАТО у своїх розмовах з Бернсом. Здавалося, що місця для змістовної взаємодії не було, і це змусило директора ЦРУ замислитися, чи не сформували Путін та його вузьке коло помічників власну ехо-камеру. Путін не прийняв незворотного рішення розпочати війну, але його погляди на Україну затверділи, його апетит до ризику зріс, і російський лідер вважав, що його момент можливостей скоро мине.

«Мій рівень занепокоєння зріс, а не знизився», – доповів керівник розвідки Байдену.

IV

Поки Бернс розмовляв з Путіним, Блінкен сидів із Зеленським у Глазго, Шотландія, на полях міжнародного саміту зі зміни клімату. Він виклав розвідувальну картину та описав російський шторм, який насувався на Україну.

«Ми були лише вдвох, за два кроки один від одного», – згадував Блінкен. Це була «важка розмова».

Блінкен раніше зустрічався з українським президентом і вважав, що знає його достатньо добре, щоб говорити відверто, хоча здавалося сюрреалістичним «казати комусь, що, на твою думку, в його країну буде вторгнення».

Він вважав Зеленського «серйозним, обдуманим, стоїчним», поєднанням віри та недовіри. Він сказав, що проінструктує свої команди керівництва. Але українці «бачили низку російських маневрів у минулому», знав Блінкен, і Зеленський явно хвилювався через економічний колапс, якщо його країна почне панікувати.

Виступ Блінкена та скептицизм Зеленського заклали схему, яка повторюватиметься як приватно, так і публічно протягом наступних кількох місяців. Українці не могли дозволити собі повністю відкидати розвідувальні дані США. Але з їхньої точки зору, ця інформація була спекулятивною.

Зеленський чув попередження США, згадував він пізніше, але сказав, що американці не пропонували Україні ту зброю, яка була потрібна для самозахисту.

«Можна мільйон разів повторювати: «Слухайте,

може бути вторгнення». Добре, може бути вторгнення – ви дасте нам літаки?» – сказав Зеленський. «Ви дасте нам засоби протиповітряної оборони? «Ну, ви ж не член НАТО». О, добре, тоді про що ми говоримо?»

Американці надали мало конкретних розвідувальних даних на підтвердження своїх попереджень «до останніх чотирьох-п'яти днів перед початком вторгнення», за словами Дмитра Кулеби, міністра закордонних справ Зеленського.

Менш ніж через два тижні після зустрічі в Глазго, коли Кулеба та Андрій Єрмак, керівник апарату Зеленського, відвідали Державний департамент у Вашингтоні, високопосадовець США зустрів їх чашкою кави та посмішкою. «Хлопці, копайте окопи!» – почав чиновник.

«Коли ми посміхнулися у відповідь», – згадував Кулеба, чиновник сказав: «Я серйозно. Почніть копати окопи... На вас нападуть. Масштабна атака, і ви повинні до неї підготуватися». Ми запитали подробиці; їх не було».

Якщо американців розчарував скептицизм України щодо планів Росії, то українців не менше непокоїли дедалі публічніші попередження США про наближення вторгнення.

Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба. (Емілі Сабенс/*The Washington Post*; Сергій Моргунов для *The Washington Post*; iStock)

«Нам довелося знайти баланс між реалістичною оцінкою ризиків та підготовкою країни до найгіршого... і підтримкою економічної та фінансової стабільності країни», – сказав Кулеба. «Кожен коментар зі Сполучених Штатів щодо неминучості війни негайно відображався на обмінному курсі [української] валюти».

Кілька американських чиновників заперечують спогади України, стверджуючи, що вони надавали київському уряду конкретні розвідувальні дані на початку та протягом усього періоду підготовки до вторгнення.

Однак, коли справа стосувалася України, розвідка США навряд чи була відкритою книгою. Офіційні вказівки забороняли розвідувальним службам ділитися тактичною інформацією, яку Україна могла б використовувати для здійснення наступальних атак на місця розташування російських військ у Криму або проти підтримуваних Кремлем сепаратистів на сході.

Власний розвідувальний апарат України також був обстріляний російськими агентами, і американські чиновники побоювалися, що конфіденційна інформація потрапить до рук Москви. Після початку війни адміністрація Байдена змінила свою політику та почала поширювати інформацію про переміщення російських військ

по всій Україні, мотивуючи це тим, що країна тепер захищається від вторгнення.

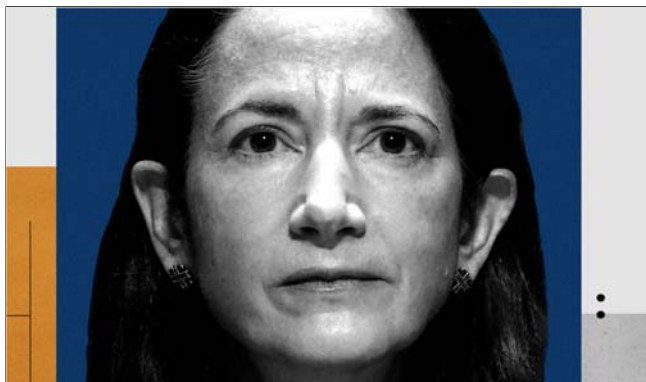
V

На додатковій зустрічі під час конференції «Великої двадцятки» в Римі наприкінці жовтня Байден поділився деякими новими розвідданими та висновками з найближчими союзниками Америки – лідерами Великої Британії, Франції та Німеччини.

В середині листопада Гейнс використала раніше заплановану поїздку до Брюсселя, щоб проінформувати ширше коло союзників: Північноатлантичну раду НАТО, головний орган прийняття рішень альянсу з 30 країн. Виступаючи у великій аудиторії, вона обмежила свої зауваження тим, що, на думку розвідувального співтовариства, свідчать докази, і не пропонувала політичних рекомендацій.

«Кілька членів порушили питання та скептично поставилися до ідеї, що президент Путін серйозно готується до можливості масштабного вторгнення», – згадала Гейнс.

Французькі та німецькі чиновники не могли зрозуміти, чому Путін намагався б вторгнутися та окупувати велику країну, де, як вважається, на кордоні зосереджено лише 80 000–90 000 військовослужбовців. Супутникові знімки також показали, як війська рухаються туди-сюди від кордону. Інші стверджували, що росіяни проводили навчання, як наполягав сам Кремль, або ж грали в обманну гру, розраховану на те, щоб приховати мету, відмінну від вторгнення.

Директор національної розвідки Авріл Гейнс. (Емілі Сабенс/The Washington Post; Меліна Мапа/The Washington Post; iStock)

Більшість сумнівалися та зазначали, що Зеленський, здається, думав, що Росія ніколи не нападе з такими амбіціями та силою, як прогнозували американці. Хіба Україна не розуміє наміри Росії найкраще?

Тільки Британія та країни Балтії були повністю на його боці. У якийсь момент чиновник з Лондона встав і жестом вказав на Гейнс. «Вона має рацію», – сказав чиновник.

Але Париж і Берлін пам'ятали рішучі заяви США щодо розвідки по Іраку. Тінь цього глибоко хибного аналізу висіла над усіма дискусіями перед вторгненням. Дехто також вважав, що Вашингтон, лише кілька місяців тому, значно переоцінив стійкість уряду Афганістану, коли американські війська виводили свої війська. Уряд розпався, як тільки Талібан увійшов до Кабул.

«Американська розвідка не вважається природно надійним джерелом», – сказав Франсуа Ейсбур, експерт

з безпеки та давній радник французьких чиновників. «Її вважали схильною до політичних маніпуляцій».

Європейці почали об'єднуватися в табори, які мало що змінювали протягом кількох місяців.

«Я думаю, що було в основному три види», – сказав високопоставлений чиновник адміністрації. Для багатьох у Західній Європі те, що робили росіяни, було «все це примусова дипломатія, [Путін] просто нарощував, щоб побачити, що він може отримати. Він не збирається вторгтися... це божевілья».

Багато нових членів НАТО у Східній та Південно-Східній Європі думали, що Путін «може щось зробити, але це буде обмежено за масштабами», – сказав чиновник, «...ще один укус [українського] яблука», подібно до того, що сталося у 2014 році.

Але Велика Британія та країни Балтії, які завжди нервували через наміри Росії, вважали, що наближається повномасштабне вторгнення.

Коли скептично налаштовані держави-члени просили більше розвідувальних даних, американці надали деякі з них, але утрималися від того, щоб поділитися ними повністю.

Історично склалося так, що Сполучені Штати рідко розкривали свої найчутливіші розвідувальні дані такій різноманітній організації, як НАТО, головним чином через побоювання, що секрети можуть витікати. Хоча американці та їхні британські партнери й ділилися значною кількістю інформації, вони приховували необроблені перехоплення або характер людських джерел, які були важливими для визначення планів Путіна. Це особливо розлютило французьких та німецьких чиновників, які давно підозрювали, що Вашингтон і Лондон іноді приховують основу своїх розвідувальних даних, щоб вони здавалися більш остаточними, ніж вони були насправді.

Деякі країни альянсу надали власні висновки, сказав Гейнс. Сполучені Штати також створили нові механізми для обміну інформацією в режимі реального часу зі своїми іноземними партнерами в Брюсселі. Остін, Блінкен і Міллі розмовляли телефоном зі своїми колегами, ділилися, слухали, вмовляли.

З часом, як згадував один високопоставлений європейський чиновник НАТО, «розвідувальні дані переповідалися неодноразово, послідовно, чітко, достовірно, дуже детально, з дуже хорошим сценарієм та підтверджуваними доказами. Я не пам'ятаю жодного ключового моменту, коли б спалахнула лампочка» у багатомісячних зусиллях переконати союзників, сказав чиновник. Зрештою, «це була гучність світла в кімнаті».

VI

Макрон і Меркель роками мали справу з Путіним і їм було важко повірити, що він був настільки ірраціональним, щоб розпочати катастрофічну війну. Протягом тижнів після зустрічі Байдена в Женеві вони намагалися організувати саміт ЄС-Росія, але були зірвані скептично налаштованими членами блоку, які вважали це небезпечною поступкою агресивній політиці Росії.

Через кілька місяців, незважаючи на нові розвідувальні дані США, французи та німці наполягали на тому, що існує шанс для дипломатії. Американці та британці мало сподівалися, що будь-які дипломатичні зусилля окуляються, але були готові тримати двері відчиненими – якщо європейці дадуть щось натомість.

«Значна частина нашої уваги, – згадував Салліван, – полягала в тому, щоб сказати їм: «Дивіться, ми підійдемо до дипломатичного курсу і поставимося до цього

серйозно... якщо ви серйозно поставитеся до планування [військової] присутності сил і санкцій».

Кожна сторона була переконана, що вона правильна, але була готова діяти так, ніби це може бути неправильно.

Протягом наступних кількох місяців американці прагнули показати західним європейцям та іншим країнам, що вони все ще готові шукати мирного вирішення, хоча в глибині душі були переконані, що будь-які спроби Росії вести переговори – це фарс. «В основному це спрацювало», – сказав Салліван про стратегію адміністрації.

7 грудня Путін і Байден провели відеодзвінок. Путін заявив, що розширення західного альянсу на схід було головним фактором у його рішенні направити війська на кордон України. Росія просто захищала власні інтереси та територіальну цілісність, стверджував він.

Байден відповів, що Україна навряд чи вступить до НАТО найближчим часом, і що Сполучені Штати та Росія можуть дійти домовленостей щодо інших питань, які Росія має щодо розміщення американських систем озброєння в Європі. Теоретично, є можливість для компромісу.

Деякий час, поки Блінкен очолював дипломатичні зусилля США, неодноразово відвідуючи столиці НАТО та штаб-квартири альянсу в Брюсселі, українці продовжували контакти з європейськими урядами, які, здається, все ще були набагато менш переконані в намірах Путіна, ніж американці.

Кулеба та інші члени уряду вважали, що буде війна, пізніше заявив міністр закордонних справ України. Але до самого передодня вторгнення «я не міг повірити, що ми зіткнемося з війною такого масштабу. Єдиною країною у світі, яка наполегливо говорила нам» з такою впевненістю, «що будуть ракетні удари», були Сполучені Штати Америки. ... Кожна інша країна не поділяла цього аналізу і [натомість] говорила, що так, війна можлива, але це буде радше локалізований конфлікт на сході України».

«Поставте себе на наше місце», – сказав Кулеба. «З одного боку, США говорять вам щось абсолютно неймовірне, а всі інші лише моргають на вас оком і кажуть, що це не те, що, на нашу думку, станеться».

Насправді, британські та деякі балтійські чиновники вважали повноцінне вторгнення ймовірним. Але Кулеба був далеко не єдиним у своєму скептицизмі. Його президент поділяв його, за словами помічників Зеленського до інших чиновників, які його брифінгували.

«Ми серйозно поставилися до всієї інформації, яку нам надавали наші західні партнери», – згадував Єрмак, керівник апарату Зеленського. «Але давайте будемо чесними: уявіть, якби вся ця паніка, яку так багато людей просували, мала місце. Створення паніки – це метод росіян... Уявіть, якби ця паніка почалася три-чотири місяці раніше. Що сталося б з економікою? Чи змогли б ми протриматися п'ять місяців, як ми це зробили?»

VII

На початку січня заступниця державного секретаря Венді Шерман очолила дипломатичну делегацію до Женеви та зустрілася зі своїм російським колегою Сергієм Рябковим, якого вона добре знала. Він підтвердив позицію Москви щодо України, офіційно запропоновану в середині грудня у двох запропонованих договорах, – що НАТО має припинити свої плани розширення та припинити будь-яку діяльність у країнах, які приєдналися до альянсу після 1997 року, до яких належали Польща, Румунія, Болгарія та країни Балтії.

Відхиливши пропозицію закрити двері НАТО та знизити статус існуючих членів, адміністрація нато-мість запропонувала переговори та заходи зміцнення довіри в низці сфер безпеки, включаючи розгортання військ та розміщення зброї на східному фланзі НАТО вздовж кордону з Росією. Пропозиція була обумовлена дедескалацією військової загрози для України. Рябков сказав Шерману, що Росія розчарована позицією Америки.

Білий дім уявляв собі зустріч Шермана з Рябковим як «шанс перевірити, чи серйозно росіяни ставляться до суті занепокоєнь... і чи існує шлях для будь-якої дипломатії», – сказала Емілі Горн, тодішня речниця Ради національної безпеки. «Я думаю, що досить швидко стало зрозуміло, що [росіяни] займалися дипломатією, а не фактично вдавалися до дипломатії. Вони навіть не робили це дуже серйозно».

Заступниця державного секретаря Венді Шерман та заступник міністра закордонних справ Росії Сергій Рябков у Женеві. (Емілі Сабенс/The Washington Post; Деніс Балібуз/AFP/Getty; iStock)

«Усі західні союзники хотіли донести, що існує альтернативний шлях, що передбачає діалог та повагу до Росії як великої держави», – сказав високопосадовець британського уряду, який брав участь у переговорах. «Ставало все більш очевидним, що Росія в цьому не зацікавлена».

У міру того, як Сполучені Штати йшли дипломатичним шляхом, вони також розмістили сили для захисту НАТО, всі вони були видимі для Москви та європейців і демонстрували готовність Америки внести свою лепту в гру. Хоча Байден неодноразово заявляв, що в Україні не буде американських військ, Пентагон збільшив попередньо розміщені запаси зброї в Польщі та перекинув туди вертолітний батальйон з Греції. Десантники зі 173-ї повітряно-десантної дивізії були розгорнуті до країн Балтії. Більше військ було відправлено з Італії до східної Румунії, а інші – до Угорщини та Болгарії.

Протягом наступних кількох місяців військова присутність США в Європі зросла з 74 000 до 100 000 військовослужбовців. Чотири ескадрильї винишувачів повітряно-десантних сил стали дванадцятьма, а кількість надводних бойових кораблів у регіоні збільшилася з п'яти до 26. Бойові повітряні патрулі та розвідувальні служби цілодобово виконували місії над східним флангом альянсу, з видимістю глибоко всередині України.

«Ми казали: «Дивіться, ми серйозно ставимося до дипломатії, але ми так стурбовані цим, що фактично переміщуємо людей і матеріали», – згадував Салліван.

З дозволу Агентства національної безпеки Сполучені Штати встановили пряму лінію зв'язку між українськими військовими та Європейським командуванням США. Ця високозахищена система забезпечувала американцям прямий зв'язок з їхніми українськими колегами в міру розвитку подій.

Адміністрація також надсилала зброю Україні. У грудні Байден дозволив додаткові 200 мільйонів доларів на зброю, які мали бути вилучені з американських запасів, навіть коли київський уряд, багато хто в Конгресі та деякі в самій адміністрації стверджували, що якщо Сполучені Штати дійсно вірять у повномасштабне вторгнення, цього недостатньо.

Але кожен крок кампанії адміністрації був заснований на уникненні прямої участі США у військовому зіткненні. Головне занепокоєння Білого дому щодо провокацій впливало на кожне рішення щодо обсягу допомоги та виду зброї, яку слід надати українцям для самозахисту.

«Я не вибачаюся за те, що однією з наших цілей тут є уникнення прямого конфлікту з Росією», – сказав Салліван про довоєнний період.

Росіяни збиралися робити те, що вони робили, незалежно від того, що робили союзники, сказав високопосадовець, який брав участь у прийнятті рішень, і адміністрація вважала «неймовірною» ідею, як деякі пізніше стверджували, озируючись назад, що «якби ми тільки дали» українцям більше зброї, «нічого з цього б не сталося».

Визначення того, чи Росія інтерпретуватиме військово-наванчання чи постачання зброї як провокацію чи ескалацію, було «більше мистецтвом, ніж наукою», – сказав чиновник. «Немає чіткої та простої математичної формули. ... Завжди існував баланс між тим, що потрібно для ефективного захисту, і тим, що Росія розглядатиме як фактичну гарантію вбивства величезної кількості росіян Сполученими Штатами».

Українські чиновники висловлювали нескінченну вдячність Сполученим Штатам за те, що вони надали з початку війни. «Жодна інша країна у світі не зробила більше для того, щоб Україна отримала необхідну зброю, ніж Сполучені Штати з 24 лютого. Жодна інша країна у світі», – нещодавно заявив Кулеба. Але з самого початку, за його словами, він та інші українські чиновники вважали, що стратегія «непровокації» була неправильною.

«Куди це нас привело?» – сказав Кулеба. «Я думаю, що ця війна – з тисячами вбитих і поранених, втраченими територіями, зруйнованою частиною економіки... – це найкраща відповідь тим, хто досі виступає за непровацію Росії».

VIII

У рамках своєї постійної кампанії з переконання світу в тому, що має статися, та відмови росіян, Білий дім наприкінці 2021 року вирішив кинути виклик власному небажанню та небажанню розвідувальних служб оприлюднювати деяку з їхньої найчутливішої інформації.

Розвідка США виявила операції «під хибним прапором», сплановані росіянами, під час яких вони мали б влаштувати атаки на власні сили, ніби ті прийшли з України. Публічне викриття цих планів може позбавити Путіна можливості вигадати привід для вторгнення, міркували представники адміністрації.

Як перший крок, Білий дім вирішив розкрити масштаби нарощування військ, яке продовжувалося на кордонах України. На початку грудня адміністрація опублі-

кувала супутникові фотографії, а також карту, створену американськими аналітиками, що показує позиції російських військ, та аналіз розвідувального співтовариства щодо російського планування.

В аналізі йдеться, що росіяни планували «широкомасштабне переміщення» 100 батальйонних тактичних груп, за участю до 175 000 військовослужбовців, а також бронетехніки, артилерії та обладнання. Картина, яку посадовці адміністрації таємно розробляли тижнями, тепер стала помітною в усьому світі.

Радник з національної безпеки Джейк Салліван.
(Емілі Сабенс/The Washington Post; Деметріус Фрімен/
The Washington Post; iStock)

Очікуючи більш вибіркового розкриття розвідувальних даних, Салліван запровадив у Білому домі регулярний процес, за яким команда визначала, чи може певна інформація, якщо вона буде оприлюднена, перешкодити російським планам чи пропаганді. Якщо відповідь буде ствердною, її буде передано розвідувальному співтовариству для рекомендацій щодо того, чи варто її оприлюднювати і як.

Наприкінці січня британський уряд публічно звинуватив Росію у змові з метою встановлення маріонеткового режиму в Києві. Це звинувачення, засноване на даних американської та британської розвідки, було оприлюднено у вкрай незвичайній заяві для преси міністра закордонних справ Ліз Трасс пізно ввечері в Лондоні, але якраз вчасно для недільних ранкових газет.

А на початку лютого адміністрація Байдена повідомила, що Москва розглядає можливість зйомки фальшивого нападу України на російську територію або російськомовне населення – фальшивого прапора, який виявила розвідка. За словами чиновників, пропагандистський фільм буде насичений видовищністю, з графічними сценами вибухів, трупами, зображеними як жертви, та скорботними, які вдають, що оплакують загиблих.

«Я занадто багато разів бачив, як Путін хибно викладав наратив», – сказав інший американський чиновник. «А тепер можна було побачити, як він планує досить конкретно [на сході України] під фальшивими прапорами. Це було досить точно».

Самі розвідувальні повідомлення мали театральність. Початкове розкриття супутникових знімків могло бути підтверджено комерційними кадрами, хоча аналіз був унікальним для розвідувального співтовариства. Але чи повірить громадськість у наступні розкриття інформації, залежало від довіри до уряду. А посадовці адміністрації Байдена знали, що вони зіткнулися з громадськістю, як вдома, так і за кордоном, яка могла б бути дуже

скептично налаштована до «розвідки» після війни в Іраку та захоплення влади Талібаном Афганістану.

Загалом кажучи, кампанія США з інформування громадськості спрацювала. Увага світу була зосереджена на нарощуванні російських військ. Ідея про те, що Путін сфальсифікує причини свого вторгнення, здавалася правдоподібною, можливо тому, що у 2014 році він повністю заперечував присутність своїх військ у Криму, що призвело до описів «маленьких зелених чоловічків» у військовій формі без знаків розрізнення, які окупували частину України.

Враховуючи, наскільки скептично деякі союзники ставилися до розвідувальних даних, найпотужнішим наслідком їх розкриття було формування поведінки Росії та позбавлення Путіна права використовувати дезінформацію, заявили американські чиновники.

IX

12 січня Бернс зустрівся в Києві із Зеленським і зробив відверту оцінку ситуації. Розвідувальна картина лише зрозуміла: Росія має намір завдати блискавичної атаки на Київ і обезголовити центральний уряд. Сполучені Штати також виявили ключовий елемент плану бою: Росія спробує спочатку висадити свої війська в аеропорту Гостомеля, передмістя столиці, де злітно-посадкові смуги можуть розмістити величезні російські транспортні засоби з військами та зброєю. Штурм Києва розпочнеться там.

В якийсь момент їхньої розмови Зеленський запитав, чи не загрожує йому чи його родині особиста небезпека. Бернс сказав, що Зеленському потрібно серйозно поставитися до своєї особистої безпеки.

Ризики для президента зростали. Розвідка на той час вказувала на те, що російські групи вбивць вже могли бути в Києві та чекати на активацію.

Державний секретар Ентоні Блінкен, ліворуч, на зустрічі 21 січня в Женеві з міністром закордонних справ Росії Сергієм Лавровим (на фото немає). (Emili Cabenc/The Washington Post; Anadolu Agency/Getty; iStock)

Американські попередження були повторені 19 січня, коли Блінкен здійснив короткий візит до Києва для особистої зустрічі із Зеленським та Кулебою. На жаль держсекретаря, Зеленський продовжував стверджувати, що будь-який публічний заклик до мобілізації призведе до паніки, а також до відтоку капіталу, що підштовхне і без того хитку економіку України до краху.

Хоча Блінкен, як і в попередніх розмовах, наголошував на важливості збереження безпеки та цілісності Зеленського та його уряду, він був одним із кількох високопосадовців США, які спростували повідомлення про те, що адміністрація закликала їх евакуювати столицю.

«Ми сказали Україні дві речі», – згадував пізніше Блінкен. «Ми підтримаємо вас у всьому, що ви хочете зробити. Ми рекомендуємо вам подумати... про те, як ви можете забезпечити безперервність діяльності уряду залежно від того, що станеться». Це може означати, що він може захотітися в Києві, переїхати на захід України або перемістити уряд до сусідньої Польщі.

Зеленський сказав Блінкену, що залишається.

Він почав підозрювати, що деякі західні чиновники хочуть, щоб він втік, аби Росія могла встановити маріонетковий уряд, який би дійшов домовленості шляхом переговорів з державами НАТО. «Західні партнери хотіли... я впевнений, що хтось дуже хвилювався за те, що станеться зі мною та моєю родиною», – сказав Зеленський. «Але хтось, ймовірно, хотів просто швидше закінчити все. Я думаю, що більшість людей, які мені телефонували, – ну, майже всі, – не вірили, що Україна зможе протистояти цьому та наполегливо діяти».

Так само, попередження українців готувалися до війни, як того хотіли деякі партнери, за його словами, послабило б країну економічно та полегшило б захоплення росіянами. «Нехай люди в майбутньому обговорюють, чи було це правильно, чи ні», – згадував український лідер, – «але я точно знаю, і інтуїтивно – ми обговорювали це щодня на Раді національної безпеки і оборони тощо – у мене було відчуття, що [росіяни] хочуть підготувати нас до м'якої капітуляції країни. І це страшно».

X

На прес-конференції 19 січня Байден заявив, що, на його думку, Росія вторгнеться. Путін зайшов надто далеко, щоб відступити. «Він має щось зробити», – сказав президент.

Байден пообіцяв, що Захід відповість на напад Росії. «Наші союзники та партнери готові завдати Росії та російській економіці серйозних витрат та значної шкоди», – сказав він, передбачивши, що якщо Путін накаже про вторгнення, це стане «катастрофою» для Росії.

Це було одне з найрішучіших попереджень Байдена на той момент. Але президент також затуманив ситуацію, припустивши, що «незначне вторгнення» російських військ, на відміну від повномасштабного вторгнення, може не викликати жорсткої відповіді, якою він та його союзники погрожували.

«Одна справа, якщо це незначне вторгнення, а потім нам доводиться сперечатися про те, що робити, а що не робити тощо», – сказав Байден, даючи зрозуміти, що НАТО не єдине у своїй опозиції до будь-якого застосування сили Росією. «Якщо станеться щось, де російські війська перетинають кордон, вбивають українських бійців тощо, я думаю, це все змінює», – сказав Байден, коли пізніше на прес-конференції репортер попросив його уточнити, що він мав на увазі під «незначним вторгненням».

«Але насправді залежить від того, що він [Путін] зробить, наскільки ми зможемо досягти повної єдності на фронті НАТО».

Коментарі Байдена виявили прогалини в плануванні його власної адміністрації, а також у НАТО. Блінкен був у Києві, пообіцявши, що Сполучені Штати підтримають Україну всіма способами, окрім залучення власних сил, якщо на країну нападуть. Але в приватному порядку посадовці адміністрації тижнями розмірковували над тим, як вони відреагують на «гібридну» атаку, в якій

Росія може завдати руйнівних кіберударів по Україні та обмеженого наступу на східну частину країни.

Байден на прес-конференції 19 січня, де він сказав, що, на його думку, Росія вторгнеться. (Емілі Сабенс/The Washington Post; Деметріус Фрімен/The Washington Post; iStock)

Зеленський та його помічники, які досі не були переконані, що Путін розпочне війну, відповіли на коментарі Байдена про «незначне вторгнення» їдким твітом.

«Ми хочемо нагадати великим державам, що не буває незначних вторгнень і малих народів. Так само, як не буває незначних жертв і незначного горя від втрати близьких. Я кажу це як президент великої держави».

Наступного дня Байден уточнив, що якщо «будь-які зібрані російські підрозділи перетнуть кордон України, це буде вторгнення», за яке заплатить Путін. Але чиновники Білого дому тихенько обурювалися тим, що, хоча адміністрація намагалася заручитися підтримкою України, Зеленський більше хотів тицьнути президента в око через незграбний коментар.

«Це було неприємно», – сказав колишній чиновник Білого дому. «Ми вживали заходів, щоб допомогти йому, і було відчуття, що він захищає свій власний політичний бренд, або заперечуючи все, або проектуючи впевненість, бо саме це було для нього важливо на той час».

Помічник Зеленського, який допомагав створювати твіт, сказав, що він мав на меті спростувати Байдена, але також бути легким і гумористичним, способом розрядити зростаючу напругу. Внутрішнє оточення Зеленського хвилювалося, що прогнози Вашингтона про те, що війна не за горами, матимуть непередбачувані наслідки.

Поки Байден уточнював, команда Зеленського намагалася заспокоїти Вашингтон примирливим посланням.

«Дякую @POTUS за безпрецедентну дипломатичну та військову допомогу [США] [Україні]», – написав Зеленський у Твіттері з емодзі з прапорами США та України.

XI

21 січня в Женеві був холодний, похмурий день, поривчастий вітер хлюпає поверхню зазвичай спокійного озера, що носить назву швейцарського міста. Коли Блінкен та його помічники сиділи навпроти своїх російських колег за столом, накритим у бальній залі розкішного готелю на березі моря, секретар запропонував білі шапки хвиль як метафору. Можливо, сказав Блінкен міністру закордонних справ Росії Сергію Лаврову, вони могли б заспокоїти бурхливі води між своїми країнами.

Вони обмінялися напруженими люб'язностями та обговорили інші питання – суперечку щодо розміру та діяльності своїх посольств у столиці один одного, ядерну угоду з Іраном – перш ніж перейти до України.

Блінкен знову виклав позиції США. Якби у Путіна були законні занепокоєння щодо безпеки, Сполучені Штати та їхні союзники були б готові обговорити їх. Але як тільки почнеться вторгнення в Україну, західні санкції будуть швидкими та нещадними, ізолюючи Росію та паралізуючи її економіку, а альянс надасть Україні величезну військову допомогу. Якби один російський солдат або ракета торкнулися хоча б дюйма території НАТО, Сполучені Штати захистили б своїх союзників.

Блінкен вважав відповіді Лаврова різкими та непохитними. Після півтори години безрезультатної перепалки здавалося, що більше нема чого сказати. Але коли їхні помічники почали виходити з бальної зали, Блінкен стримався і попросив російського міністра поговорити з ним наодинці. Двоє чоловіків зайшли до невеликої сусідньої конференц-зали та зачинили двері, поки команди США та Росії незручно стояли разом зовні.

Блінкен і Лавров перед зустріччю 21 січня в Женеві. (Емілі Сабенс/The Washington Post; Алекс Брендон/AFP/Getty; iStock)

Протягом майже 18 років Лаврова на посаді міністра закордонних справ Росії низка американських дипломатів вважала його прямолінійним та доктринерським, але часом відвертим та реалістичним щодо відносин між їхніми двома країнами. Знову обговоривши ситуацію в Україні, Блінкен зупинився і запитав: «Сергію, скажіть мені, що ви насправді намагаєтеся зробити?» Чи справді все це стосувалося занепокоєння щодо безпеки, які Росія порушувала знову і знову – щодо «вторгнення» НАТО на Росію та уявної військової загрози? Чи це було пов'язано з майже теологічним переконанням Путіна в тому, що Україна була і завжди була невід'ємною частиною Матінки-Росії?

Не відповідаючи, Лавров відчинив двері та пішов геть, а його штаб тягнувся за ним.

Це був останній раз, коли високопосадовці з національної безпеки Росії та Сполучених Штатів зустрілися особисто перед вторгненням.

Байден ще раз поговорив з Путіним телефоном. 12 лютого, за словами Білого дому, він сказав російському президенту, що «хоча Сполучені Штати залишаються готовими до дипломатії у повній координації з нашими союзниками та партнерами, ми так само готові до інших сценаріїв».

XII

Днем раніше міністр оборони Великої Британії Бен Воллес вилетів до Москви на зустріч зі своїм російським колегою Сергієм Шойгу, давнім учасником Кремля, який допоміг сформувати образ крутого хлопця Путіна.

Воллес хотів ще раз запитати, чи є можливість для

переговорів щодо вимог Путіна щодо розширення НАТО та діяльності альянсу у Східній Європі. Росіяни, за його словами, не виявили жодного інтересу до взаємодії.

Воллес попередив Шойгу, що Росія зіткнеться з запеклим опором, якщо вторгнеться в Україну. «Я знаю українців – я відвідував Україну п'ять разів – і вони будуть боротися».

«Моя мати українка», – сказав Воллес, відповів Шойгу, натякаючи, що знає людей краще. «Це все частина нашої однієї країни».

Потім Воллес порушив питання про можливість санкцій. Шойгу відповів: ««Ми можемо страждати, як ніхто інший». А я сказав: «Я не хочу, щоб хтось страждав»».

Шойгу озвучив довгий і вже знайомий список скарг і сказав, що Росія не може терпіти західну траєкторію України. «Це було в деяких аспектах незрозуміло», – сказав британський чиновник, який був присутній на зустрічі. «Усі хотіли продовжити переговори – ми робили спроби, але вони їх не використовували».

Коли британські чиновники збиралися йти, Шойгу звернувся безпосередньо до Воллеса. «Він подивився мені в очі і сказав: «У нас немає планів вторгнення в Україну», – згадував Воллес. «Це показує, наскільки це була брехня».

Міністр оборони Великої Британії Бен Воллес, праворуч, зі своїм російським колегою Сергієм Шойгу. (Емілі Сабенс/ The Washington Post; Тім Хаммонд/MoD Crown Copyright/ Getty; iStock)

Тиждень потому, 18 лютого, Байден зателефонував лідерам кількох союзників по НАТО та повідомив їм останній аналіз США. Пізніше того ж дня Байден сказав журналістам у кімнаті Рузвельта в Білому домі: «Станом на цей момент я переконаний, що він прийняв рішення» про вторгнення. «У нас є підстави вважати це».

Однак французи продовжували шукати вихід із кризи.

20 лютого Макрон зателефонував Путіну та попросив його погодитися на зустріч з Байденом у Женеві. Розмова призвела до того, що французький президент повірив, що Путін нарешті готовий шукати врегулювання.

«Це пропозиція, яку варто врахувати», – сказав Путін, згідно із записом розмови, який транслювався через кілька місяців у документальному фільмі France TV «Президент, Європа та війна».

Макрон наполягав на російському лідері. «Але чи можемо ми сьогодні, наприкінці цієї розмови, сказати, що ми в принципі згодні? Я хотів би отримати від вас чітку відповідь з цього приводу. Я розумію ваш опір визначенню дати. Але чи готові ви рухатися далі та сказати сьогодні: «Я хотів би [особистої] зустрічі з

американцями, а потім розширити її до європейців»? Чи ні?»

Путін не брав на себе жодних зобов'язань і, схоже, мав більш нагальні справи. «Якщо бути відвертим з вами, я хотів піти [іграти] в хокей, бо зараз я в спортзалі. Але перед тим, як розпочати тренування, дозвольте мені запевнити вас, я спочатку зателефоную своїм радникам».

«Je vous remercie, Monsieur le President», – підсумував Путін, подякувавши йому французькою.

Чути, як Макрон сміється від захвату, коли кладе слухавку. Французький президент та його радники думали, що їм вдалося досягти прориву. Дипломатичний радник Макрона, Еммануель Бонн, навіть танцював.

Але наступного дня, у телевізійному зверненні, Путін офіційно визнав дві сепаратистські українські області на Донбасі, включаючи територію, контрольовану Києвом, незалежними державами. Це була яскрава ознака того, що Путін – якщо не враховувати його франкомовні люб'язності – мав намір розчленувати Україну.

XIII

У той час, як Велика Британія та Франція докладали останніх зусиль у дипломатії, світові лідери зібралися в Мюнхені на щорічну конференцію з безпеки. Зеленський був присутній, що викликало занепокоєння у деяких американських чиновників, що його відсутність може дати Росії ідеальний момент для удару. Інші задавалися питанням, чи вірив український лідер, що Росія нападе, і чи скористався він можливістю покинути країну до того, як почали падати бомби.

У своїй промові Зеленський нагадав аудиторії, що його країна вже перебуває у стані війни з Росією, а українські війська воюють проти східних сепаратистів з 2014 року.

«Щоб дійсно допомогти Україні, не потрібно постійно говорити лише про дати ймовірного вторгнення», – сказав Зеленський. Натомість Європейський Союз і НАТО повинні прийняти Україну до своїх організацій.

Деякі європейські чиновники все ще не були переконані, що напад має відбутися. Один із них сказав журналісту: «У нас самих немає чітких доказів того, що Путін прийняв рішення, і ми не бачили нічого, що вказувало б на протилежне».

«Це відчувалося неземним», – сказав британський чиновник. У кулуарних розмовах американські та британські чиновники були переконані в неминучому вторгненні, але «в залі просто не панував такий настрій».

Дехто в Лондоні почав сумніватися в собі, сказав британський чиновник. «Люди казали, що [ми] помилилися щодо Афганістану. Ми повернулися і знову перевірили [українську] розвідку».

Вони дійшли одного й того ж висновку – Росія вторгнеться. Але, незважаючи на дипломатичну кампанію США та кампанію з обміну розвідувальними даними, це все ще було важко переконати.

«Якщо ви дізнаєтеся про плани когось напасти на країну, і ці плани здаються абсолютно божевільними, є ймовірність, що ви відреагуєте раціонально та вважатимете, що це настільки божевільно, що цього не станеться», – сказав Ейсбур, французький експерт з безпеки.

«Європейці переоцінили своє розуміння Путіна», – сказав він. «Американці, я вважаю... замість того, щоб спробувати потрапити на місце Путіна, вирішили діяти на основі даних і не турбуватися про те, чи мають вони сенс, чи ні».

Зеленський в інтерв'ю The Post у своєму офісі в Києві 8 серпня. (Емілі Сабенс/The Washington Post; Хайді Левін для The Washington Post; iStock)

Було багато причин для здивування. Розвідка США показала, що воєнні плани Кремля не доходять до командирів на полі бою, яким довелося б їх виконувати. Офіцери не знали своїх наказів. Війська з'являлися на кордоні, не розуміючи, що йдуть у війну. Деякі аналітики уряду США були збентежені відсутністю комунікації в російських військових. Аналітики вважали, що справи йдуть настільки химерно, що плани Росії можуть провалитися. Але така думка залишалася явно меншістю.

Для Кулеби поворотний момент настав у дні після Мюнхенської конференції 18-20 лютого, коли він знову вирушив до Вашингтона. «Це були дні, коли я отримував більш конкретну інформацію», – згадував він. У конкретному аеропорту А в Росії, сказали йому, п'ять транспортних літаків вже були в повній бойовій готовності, готові прийняти десантників у будь-який момент і переправити їх у напрямку конкретного аеропорту Б в Україні.

«Саме тут видно послідовність подій і логіку того, що відбувається», – сказав він.

Західні розвідники, озираючись на те, що виявилось хаотичним нападом Росії на Київ, визнають, що вони переоцінили ефективність російських військових.

«Ми припускали, що вони вторгнуться в країну так само, як і ми», – сказав один британський чиновник.

XIV

Рано ввечері 23 лютого Білий дім отримав термінове розвідувальне повідомлення. Існувала «висока ймовір-

ність», що вторгнення почалося. Війська рухалися, а росіяни випустили ракети по цілях в Україні. Головні радники президента зібралися; деякі зустрілися в ситуаційній кімнаті, а інші приєдналися до них через захищену лінію зв'язку.

Салліван розмовляв з Єрмаком, керівником апарату Зеленського. У Києві панував «надзвичайно високий рівень хвилювання», повідомила людина, знайома з розмовою. «Вони не виходили з-під контролю. Просто надзвичайно емоційні, але так, як і слід було очікувати».

Єрмак сказав Саллівану зачекати – він хотів, щоб Зеленський підійшов до телефону, щоб поговорити безпосередньо з Байденом. Салліван з'єднав дзвінок з Кімнатою договорів, частиною резиденції Білого дому на другому поверсі, яка використовується як кабінет, і зв'язався з президентом.

Зеленський благав Байдена негайно зв'язатися з якомога більшою кількістю інших світових лідерів і дипломатів. Він повинен сказати їм висловитися публічно, а також зателефонувати безпосередньо Путіну і сказати йому «вимкнути це».

«Зеленський був стривожений», – згадує людина. Він попросив Байдена «надати нам усю можливу розвідувальну інформацію зараз. Ми будемо боротися, ми будемо захищатися, ми можемо утриматися, але нам потрібна ваша допомога».

Гарріс повідомляв з Вашингтона та Лондона; ДеЯнг – з Вашингтона, Брюсселя, об'єднаної бази Рамштайн і Штутгарту в Німеччині; Хуршудян – з Києва; Паркер – з Вашингтона; і Слай – з Лондона. Пол Сонне та Олів'є Нокс – з Вашингтона, Суад Мехенне – з Берліна, Рік Ноак – з Парижа та Сергій Моргунов – з Києва.

Автори: Шейн Гарріс, Карен ДеЯнг, Ізабель Хуршудян, Ешлі Паркер та Ліз Слай

Редагування: Пітер Фінн. Копірайтинг: Марта Мердок і Том Джастіс. Редагування фотографій: Хлоя Коулман. Відеозйомка: Вітні Лімінг. Відеомонтаж: Джейсон Алдаг. Дизайн та розробка – Гарланд Поттс та Емілі Сабенс. Редагування дизайну – Джо Мур. Керування проектом – Джей Ванг.

Road to war: U.S. struggled to convince allies, and Zelenskyy, of risk of invasion

<https://www.washingtonpost.com/>
16 серпня 2026

Переклад Вікторії О. Романчук

Ялтинська конференція. 4–11 лютого 1945 року

Потсдамська конференція. 17 липня –11 серпня 1945 року